

NAAMKUNDE

24ste JAARGANG (1992), AFL. 1-4.

MEDEDELINGEN VAN
HET INSTITUUT VOOR NAAMKUNDE TE LEUVEN
EN VAN HET P.J. MEERTENS-INSTITUUT TE
AMSTERDAM, AFDELING NAAMKUNDE

Balgen in de Waddenzee

Over de betekenis van het element *-balg(e)* in Wadtoponiemen

De veelvormigheid van het landschap kent nauwelijks grenzen, maar de woordvormende mens heeft zich daar nooit door uit het veld laten slaan. Iedere taal beschikt over een grote voorraad appellatieven die het mogelijk maken de diversiteit van het milieu te beschrijven. We denken daarbij natuurlijk in de eerste plaats aan aspecten van de direct zichtbare natuur, dus van het land om ons heen, maar we mogen niet vergeten dat de wereld onder water eveneens zijn verscheidenheid en daarmee zijn lexicale rijkdom kent. Veel van deze topografische appellatieven leven sinds lang een teruggetrokken bestaan en vaak is het alleen nog dankzij de toponymie dat wij kunnen nagaan waar zij ooit hebben gefunctioneerd.

De indoeuropese wortel **bhel-* „zwellen”, „opblazen” heeft in alle germaanse talen een appellatief *balg*, *balch*, *bealch*, *bælg*, *bālg*, *belly* etc. opgeleverd, dat vooral als betekenis heeft „(leren) zak”, „blaasbalg”, „buiik”, „maag”, „lichaam”, „beestevcl”, „vruchthulsel”, „zwaardschede”, „scheepsromp” etc. In het deens is dit appellatief ook bekend in de topografische betekenis „gelijkmatig oprijzende hoogte” (Jørgensen (1981) 18; Albøge (1984) XXIV). Een gemeenschappelijk kenmerk van al deze woorden is, dat zij grammaticaal gezien mannelijk zijn.

In de schaduw van deze wijd verbreide *balg*-woorden vinden we in een deel van het germaanse taalgebied een vrouwelijk appellatief *balg(e)*, dat wellicht niet altijd de juiste aandacht heeft gekregen. Het woord is bekend uit het middelnederduits als *balge*, *balli(g)e*, uit het oudere nieuwnederlands als *balgh*, *balg*, *balch*, *ballich*, uit een aantal nederduitse dialecten als *balje*, uit het gronings als *baalg*, en uit het fries als *balch*. Het Deutsches Wörterbuch van Grimm kent het niet, maar in Duden treedt het zowel op onder het lemma *Balge* als onder *Balje* (Duden I (1976) 295). Het WNT geeft het niet onder het lemma *Balg*, Beekman daarentegen wel (Beekman I (1905) 110). Dit laatste doet vermoeden, dat het in het nederlands rond de eeuwwisseling eigenlijk alleen nog in de geografentaal in gebruik was.

Slechts enkele historische en regionale woordenboeken hebben zich over dit woord ontfermd. De betekenissen die zij opgeven, ontlopen elkaar over het algemeen niet veel, b.v.

„Vertiefung an der Küste die auch bei der Ebbe voll Wasser bleibt und als Fahrwasser dient“; „überh. Rinnsal, Wasserleitung“ (Schiller-Lüb-
ben I (1875) 145);

„die auch während der Ebbe mit Wasser gefüllte Rinne im Watt, auch
Tief für Einfahrt von Schiffen“ (Lasch-Borchling I, 137);

„Bucht hinter einem Sandriff, die kleine Fahrzeuge als Notrede auf-
suchen“ (Kluge (1911) 62-3);

[Noord-Friesland:] „ein Tief, wo man mit Schiffen aus- und einfahren
kann“ (Outzen (1837) 18);

[Ditmarschen:] „größeres Loch oder Vertiefung an der Küste; das
durch Eindeichung abgeschnürte Ende (der Oberlauf) eines früheren
Priels (Wattenstroms); Tief für Ein- und Ausfahrt von Schiffen;
Flußarm der Eider“ (Mensing I (1927) 218);

[Hamburg:] „breite Rinne (Priel) zwischen Sandbänken, die auch bei
Ebbe nicht leerläuft“ (Hamburgisches WB, 199);

[Land Hadeln:] „kleiner Graben, Rinnsal im Watt, Priel“ (Teut I (1959)
160);

[Oost-Friesland:] „tiefere Stelle auf dem Watt, wo das Wasser auch bei
der niedrigsten Ebbe nicht vollständig abläuft“ (Ten Doornkaat Kool-
man I (1879) 87-8);

[Groningen:] „doodlopende geul in 't Wad“ (Ter Laan (1952) 48)⁽¹⁾;

[Friesland:] „getijgeul in Waddenzee“ (WFT I, 189).

Uit de meeste omschrijvingen komt naar voren dat men onder een *balg(e)* een betrekkelijk diepe wadstroom verstaat, niet een geul die bij eb droogvalt⁽²⁾. Verschillende woordenboeken merken verder op dat het woord nu niet meer wordt gebruikt, maar alleen nog bekend is uit litorale toponiemen. Dat betekent dat de toponymie ons kan helpen bij het bepalen van het verspreidingsgebied van het appellatief *balg(e)* in het verleden. Daarbij vormen de nederlandse en nederduitse „leeskaarten“ uit de vijftiende en zestiende eeuw een rijke bron (Rentenaar (1988) 68-75). Zij laten zien, dat de westelijkste *-balg(e)*-namen gezocht moeten worden tussen de eilanden Tessel en Wieringen. Daar vinden we onder meer a. 1532 *die Bochalige* (L 1532); ± 1450 *na der Wirger balgen* (Seebuch (1876) 50), vgl. a. 1592 *Wieringherbalch* (Waghenaer (1592) 11).

⁽¹⁾ De eerste druk van 1929, blz. 48, geeft als omschrijving „kreek in het Wad; priel“.

⁽²⁾ Alleen Beekman spreekt over „meestal ondiepe geulen in de wad- of waardgronden in het Noorden des lands“ (Beekman I (1905) 110).

Hollebalg is de naam van een buurt op Wieringen tussen Noorderbuurt en Westerklijf. Waarschijnlijk is hij semantisch secundair ten opzichte van de naam van een zijgeul van de Wieringerbalg. De uitspraak ter plaatse luidt *Hollebalk*, wat voor Schönfeld aanleiding was om te klagen dat de naam was „verknoeid” (Schönfeld (1951) 83). Dat lijkt mij niet rechtvaardig ten opzichte van de wieringer dialectsprekers. De ontwikkeling van stemloze spirant /X/ tot stemloze explosief /k/ blijkt in West-Nederland namelijk wel meer in toponiemen op te treden. We zien dit ook in de vorm *de Balck*, voor de Wieringerbalg, op een kaart uit 1639 (K. Colom 1639). Andere voorbeelden zijn onder meer het toponiem *Meeuwenlekken* in de duinen bij Bergen, < *Meeuwenleggen (TMK III blad 19 A (1961)), de vorm *Wtdorkerdam* voor Durgerdam (Haeyen (1585) 17), de veldnaam a. 1732 *de Blaasbalk* te Velzen (VROA 43 (1920) I, 516) en de naam van het vroegere schor a. 1850 *de Zekken* ten zuiden van 's-Gravenzande < *Zeggen (GHA I (1990) 64).

In het westen van de Waddenzee vinden we verder nog vroege vermeldingen van *-balg(e)*-namen in a. 1584 *Swaenbalch* (Waghenaer (1584) 2); ± 1450 *der Vlebalge*, *der Vlibalge* (Seebuch (1876) 49), a. 1540 *die Doue Balch* (L 1540) en a. 1585 *Doodebalch* (Haeyen (1585) 20). Schönfeld vermeldt, in navolging van Beekman, ook nog *de Dorre Balg*, maar ik heb deze naam noch in zeilaanwijzingen, noch op kaarten aangetroffen (Schönfeld (1951) 83; Beekman I (1905) 110). Heeft de laatste wellicht door mislezing van *Dove Balg* of *Dode Balg* een spooknaam gecreëerd?

In het zuidwest-nederlandse Delta-gebied ben ik een maal op een litoraal *balg*-toponiem gestoten. Een gors in het Haringvliet, ongeveer ter plaatse van het huidige Ooltgensplaat, vinden we ca. 1304 vermeld als *de Balch* (Van de Gouw II (1980) 267). Er zijn twee redenen waarom ik denk dat deze naam niet in dezelfde groep thuis hoort als de namen die we aantreffen in de Waddenzee. In de eerste plaats lijkt het grammaticale geslacht toch wel mannelijk te zijn en in de tweede plaats blijkt uit de context duidelijk dat het hier niet gaat om een geul, maar om een gors of zandplaat. Het is dus het meest waarschijnlijk dat wij hier te doen hebben met een secundaire naamvorming uit een weliswaar etymologisch verwant appellatief, maar met een grammaticaal ander geslacht en een semantisch andere inhoud.

De vroegste attestatie van een *-balg(e)*-naam in het nederlandse deel van de Waddenzee betreft de *Scholbalg*, de voorganger van het Nieuwe

Friese Gat tussen Schiermonnikoog en Ameland. Deze komt in een engelse bron uit 1309 voor als *Sculdbalwe* (Smit (1928) 118).

Voor de oudste vermeldingen van de namen op *-balje* in het duitse deel van de Waddenzee komen wij eveneens terecht bij de leeskaarten. De Memmert Balje bij de Eemsmond treedt in 1585 op in de vorm *Memerbalch* (Haeyen (1585) 30). Meer naar het oosten toe zijn onder andere nog te noemen de Otzumer Balje tussen Langeoog en Spieker-oog, a. 1585 *Osse balch* (Waghenaer (1585) K XX); bij de mond van de Jade a. 1558 *die Steen balghe* (Lang (1986) 137); de Hundebalje bij de Wesermonding, a. 1585 *die Hontbalch* (Haeyen (1585) 39); bij de mond van de Elbe ± 1450 *de Denenbalge, de Denenballighe* (Seebuch (1876) 48), a. 1558 *die Warbalch, Warbalck* (Lang (1986) 137); en bij de mond van de Hever, a. 1585 *Suydt balch en Noordt balch* (Waghenaer (1585) K XX).

Er heeft dus een duidelijk *-balg(e)*-gebied gelegen tussen de kop van Noord-Holland en Noord-Friesland. Dat wordt nog bevestigd door dezelfde kartografische bronnen, die het appellatief *balgh, balg, balch, ballich*, alleen gebruiken voor geulen in de Waddenzee, vgl. „Dicht bij Rottum langs loopt een ballich in” (Waghenaer (1592) 3); „soo is buyten inde punt vanden [Juister] Rif een schaer oft doodebalch” (Haeyen (1585) 31); „Daer comt oock een balg oft gat by t'lant van Eyderste in loopen” (Waghenaer (1585) XX); „die Noordtballich ... is een diepe ballich” (Waghenaer (1592) 159).

In de litorale toponymie van Nederland, Duitsland en Denemarken valt dikwijls overeenstemming of wederzijdse beïnvloeding te constateren (Rentenaar (1991a) 182-183; Rentenaar (1991b) 103-107). Blijkbaar gaat dit ook op voor de *-balg(e)*-toponiemen, want er zijn enkele aanwijzingen dat het *-balg(e)*-gebied zich ooit tot langs de westkust van Jutland heeft uitgestrekt. In de Ringkøbing Fjord, die wordt gekenmerkt door zijn wadachtig karakter, vinden we de toponiemen a. 1650 *Ballie Sandt* en a. 1695 *Balge Hagen* (Grandjean I (1945) 55). Nicolai Jonges bewerking van het Compendium Geographicum van Ludvig Holberg uit 1777 noemt daar „to saakaldte Baller eller Dyb at seile igennem” [twee zogenaamde balgen of diepen om door te varen] (Grandjean I (1945) 55). Ruim een halve eeuw later lezen we bij Outzen: „Von einem solchen Tief ist der Name Balle noch übrig bei Ringkjöbing” (Outzen (1837) 18).

Er heerst in de literatuur een zekere onenigheid over de etymologie en de semantische ontwikkeling van het woord waarmee wij ons hier

bezighouden. Zonder acht te slaan op het grammaticale geslacht hebben enkele onderzoekers gemeend dat het hier gaat om het in het begin genoemde appellatief *balg*, *bælg*, *bealch*, dat in de niet-topografische betekenis 'zak', 'buik' etc. zo'n grote verbreiding kent (Winkler (1898) 23; Grandjean I (1945) 55; Schönfeld (1951) 82-84, (1955) 34; De Vries (1971) 27). Deze gedachte is overigens al oud, want we komen haar reeds tegen bij Harkenroth in het begin van de achttiende eeuw en later nog eens bij Van Hasselt in zijn editie van het woordenboek van Kiliaen (Harkenroth (1731) 873; Kiliaen (1777) 31). De eerbiedwaardige ouderdom ten spijt kleven er toch ernstige bezwaren aan deze verklaring. Het betreffende appellatief is namelijk overal mannelijk, terwijl uit de bronnen duidelijk blijkt dat ons woord vrouwelijk is.

Verschil in grammaticaal geslacht vormt eveneens een obstakel als we aansluiting trachten te vinden bij het woord *balg* dat wordt aangetroffen in een twintigtal zweedse namen langs de scherenkust van Zuidwest-Finland. Het gaat hier om namen van „öppna, påsformiga vikar” [open, zakvormige inhammen] (Zilliacus (1989) 122; (1990) 306). Wat de betekenis aangaat, valt er dus wel een zekere parallelie aan te wijzen. Het probleem is evenwel dat we in Finland met een onzijdig woord te doen hebben.

Van duitse zijde heeft men gemeend dat er sprake is van identiteit met het woord *Balje*, mnd. *balge*, *ballige* „kuip”, „tobbe” (Ten Doornkaat Koolman I (1879) 87-88; Kluge (1911) 62-63; Hamburgisches WB, 199; Duden I (1976) 295). Mij lijkt dat niet waarschijnlijk. Dit *Balje* is een leenwoord dat via frans *baille* teruggaat op gallorum. *bajula „draagkuip”, dat op zijn beurt is gevormd bij lat. *bajulus* „lastdrager” (De Vries (1971) 27; DEO, 39). Weliswaar is het in het nederduits samengevallen met het litorale *balge*, *balje*, en kan dit ook in het deens het geval zijn geweest, maar in het nederlands en het fries is dit niet gebeurd. Deze talen hebben *balg(e)*/*balch* altijd duidelijk gescheiden gehouden van het leenwoord *balie*, resp. *baalje* (WNT II, 917; WFT I, 157).

Schönfeld heeft zich vrij uitvoerig beziggehouden met de semantische ontwikkeling van *balg(e)* (Schönfeld (1951) 82-84, (1955) 34). Net als Winkler ruim een halve eeuw eerder en het WFT na hem, ging hij uit van een oorspronkelijke betekenis „opgezwollen zandlichaam” „zandplaat” (Winkler (1898) 23; WFT I, 189). Later zou de aandacht zich dan meer hebben gericht op de geul langs zo'n plaat, wat tot gevolg zou hebben gehad dat men de term *balg(e)* niet meer voor een plaat, maar

voor een geul was gaan gebruiken. Ik deel de scepsis van Poortinga met betrekking tot deze verklaring (Poortinga (1956) 31-32). De vroegste attestaties van *balg(e)* als appellatief en als toponymisch element hebben mijns inziens steeds betrekking op geulen en niet op platen. Ook nu nog gaat het denotatief gezien vrijwel steeds om geulen. Weliswaar heet het oostelijke strand van Schiermonnikoog *de Balch*, maar de geul erlangs draagt ook een *-balg(e)*-naam, *de Eilanner Balch*, dus de eerste naam kan zeer wel semantisch secundair zijn ten opzichte van de tweede (Dykstra (1952) 16). Men kan tegenwerpen dat op sommige zestiende- en zeventiende-eeuwse paskaarten zanden voorkomen die een *-balg(e)*-naam dragen. Die identificaties zullen echter vooral zijn voortgekomen uit de pen van de kaarttekkenaars, die zich soms wel eens vrijheden veroorloofden ten opzichte van de informatie die de leeskaarten boden. Zo staat *De honts balch* in de Wesermond bij Waghenaer op de kaart aangegeven als zand, terwijl uit de tekst duidelijk blijkt dat het gaat om een geul (Waghenaer (1585) XX). Hetzelfde zien we bij de naam *Steenbalch* in de mond van de Jade (Waghenaer (1592) 162, K 19). Dergelijk soort afwijkende toponymische informatie kon op kaarten en in atlassen soms decennia lang blijven bestaan (Rentenaar (1986) 218-220).

Gezien vanuit toponymisch standpunt behoort de Waddenzee tot de meest onrustige gebieden van Noordwest-Europa. Schreef de kartograaf Haeyen al niet in de zestiende eeuw: „Nu is een yeghelick zeeuarende man seer wel bekend, dat die gaten op Hollant ... ende Vrieslant ierlicx seer verlopen, waerom dat sy oock qualick te beschrijven sijn” (Haeyen (1585) 14). In een dergelijke omgeving pleegt de relatie tussen naam en marien landschap zich vaak verschillend te ontwikkelen. Enerzijds kunnen verschuivingen op de wadbodem tot gevolg hebben dat namen worden verplaatst, anderzijds willen plekken ook dikwijls hun naam behouden, terwijl de ondergrond van aard verandert. In het laatste geval is er sprake van denotatumvervanging (Dalberg (1991) 130-137).

Als we willen nagaan, hoe de *-balg(e)*-namen in dit geheel passen, hoeft over een ding geen twijfel te bestaan. Het uitgangspunt is de indoeuropese wortel **bhel-* „opzwellen” „opblazen”. De vraag is meer hoe wij ons een dergelijke „opzwellling” in een litoraal milieu moeten voorstellen. Zoals we hebben gezien, duidt het appellatief *balg(e)* over het algemeen vrij diepe wadstromen aan. De toevoeging, in verschillende woordenboeken, dat zij zelfs bij eb niet droogvallen, duidt erop

dat zij in principe steeds hebben bestaan en dat we daarom met een primaire aanduiding te doen hebben. Zelfs met „opzwellen” als uitgangspunt lijkt Schönfelds semantische omweg bovendien helemaal niet nodig. Het woord *balg(e)* heeft volgens mij vanaf het begin een wadstroom aangeduid, die smaller werd bij eb, maar opzwool bij vloed. Dat de naam van zo'n stroom soms wel eens overging op een aangrenzende zandplaat, hoort tot de specifieke ontwikkelingen van het waddenmilieu. Deze hebben de betekenis van het woord echter niet kunnen beïnvloeden. Aan datzelfde milieu danken de *-balg(e)*-namen ook hun verspreiding. Ze vormen opnieuw een bevestiging van de taalkundige relaties tussen de kuststreken van Noord-Nederland, Noord-Duitsland en West-Denemarken in het verleden.

Amsterdam

Rob RENTENAAR

LITERATUUR

- ALBØGE (1976-1984) = ALBØGE, G.: Stednavne i Ringkøbing Amt (Danmarks Stednavne 17). København 1976-1984.
- BEEKMAN (1905-1907) = BEEKMAN, A.A.: Het dijk- en waterschapsrecht in Nederland vóór 1795. 's-Gravenhage 1905-1907. 2 dln.
- DALBERG (1991) = DALBERG, V.: Stednavneændringer og funktionalitet (Navnestudier 33). København 1991.
- DEO = Dansk etymologisk ordbog. Copenhagen 1989(*).
- TEN DOORNKAAT KOOLMAN (1879-1884) = DOORNKAAT KOOLMAN, J. TEN: Wörterbuch der ostfriesischen Sprache. Norden 1879-1884. 3 dln.
- DUDEN = DUDEN, das grosse Wörterbuch der deutschen Sprache. 1976-1981. 6 dln.
- DYKSTRA (1952) = DYKSTRA, F.: Nammen op en om it Skiermuntseach, in: Fryske plaknammen 5 (1952) 10-20.
- GHA = Grote historische atlas van Nederland 1:50000. Groningen 1990. 4 dln.
- VAN DER GOUW (1980) = GOUW, J.L. VAN DER: Rekeningen van de domeinen van Putten 1379-1429 (RGP grote serie 170, 171). 's-Gravenhage 1980. 2 dln.
- GRANDJEAN (1945-1946) = GRANDJEAN, L.E.: Søkortets Stednavne. København 1945-1946. 2 dln.
- HAEYEN (1585) = HAEYEN, Aelbert: Amstelredamsche Zee-caerten. Leyden 1585.
- Hamburgisches WB = Hamburgisches Wörterbuch. Neumünster 1956 vlg.
- HARKENROTH (1731) = HARKENROTH, J.I.: Oostfriesche oorsprongkelykheden in ende buiten Oostfriesland en Harrellingeland. Groningen 1731(?).
- JØRGENSEN (1981-1983) = JØRGENSEN, B.: Dansk stednavneleksikon. Copenhagen 1981-1983. 3 dln.

- K COLOM 1639 = Jacob Aertsz. Colom's Kaart van Holland 1639, Alphen a/d Rijn 1979.
- KILIAEN (1777) = KILIAEN, C.: *Etymologicum teutonicae linguae sive Dictionarium teutonico-latinum [...] curante G[erardo] Hasselto. Trajectum Batavorum 1777.*
- KLUGE (1911) = KLUGE, F.: *Seemannssprache. Halle a.d.S. 1911.*
- L 1532 = *De Kaert vander zee van Jan Seuerszoon, 1532; uitg. J. Knudsen. København, 's Gravenhage 1914.*
- L 1540 = *Dit is die Kaerte van dye Suyd zee; herdruk door H.C. Rogge. Leide 1885.*
- TER LAAN (1929; 1952⁽²⁾) = LAAN, K. TER: *Nieuw Groninger woordenboek. Groningen, Den Haag 1929; Groningen, Djakarta 1952⁽²⁾.*
- LANG (1986) = LANG, A.: *Die „Caerte van oostlant” des Cornelis Anthonisz. 1543. Hamburg 1986.*
- LASCH-BORCHLING = LASCH, A. en C. BORCHLING: *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch. Neumünster 1956 vlg.*
- MENSING (1927-1935) = MENSING, O.: *Schleswig-Holsteinisches Wörterbuch. Neumünster 1927-1935. 5 dln.*
- OUTZEN = OUTZEN, N.: *Glossarium der friesischen Sprache. Kopenhagen 1837.*
- POORTINGA (1956) = POORTINGA, Y.: *Wierumer Wad- en Noardse-toponymen, in: Fryske plaknammen 8 (1956) 30-36.*
- RENTENAAR (1986) = RENTENAAR, R.: *Danske stednavne på gamle nederlandske søkort, in: Mange bække små. Til John Kousgård Sørensen. København 1986, 215-237.*
- RENTENAAR (1988) = RENTENAAR, R.: *Zeekaarten en plaatsnamen, in: Caert-Thresoor 7 (1988) 68-75.*
- RENTENAAR (1991a) = RENTENAAR, R.: *Navnemønstre i Nordvesteuropas litorale toponymi, in: Analogi i navngivning (NORNA-rapporter 45). Uppsala 1991, 175-187.*
- RENTENAAR (1991b) = RENTENAAR, R.: *Die litorale Toponymie Nordwesteuropas, in: Niederdeutsches Jahrbuch 114 (1991) 89-107.*
- SCHILLER-LÜBBEN (1875-1881) = SCHILLER, K. en A. LÜBBEN: *Mittelniederdeutsches Wörterbuch. Bremen 1875-1881. 6 dln.*
- SCHÖNFELD (1951) = SCHÖNFELD, M.: *Scholbalg, in: Fryske plaknammen 4 (1951) 82-84.*
- SCHÖNFELD (1955) = SCHÖNFELD, M.: *Nederlandse waternamen (BMNC 6). Amsterdam 1955.*
- Seebuch (1876) = KOPPMANN, K.: *Das Seebuch; mit einer nautischen Einleitung von A. Breusing; mit Glossar von C. Walther. Bremen 1876.*
- SMIT (1928) = SMIT, H.J.: *Bronnen tot de geschiedenis van den handel met Engeland, Schotland en Ierland I (RGP 65,66). 's-Gravenhage 1928. 2 dln.*
- TEUT (1959) = TEUT, H.: *Hadeler Wörterbuch. Neumünster 1959. 4 dln.*
- TMK III = *Topografische Kaart van Nederland 1: 25 000. 1936 vlg.*
- DE VRIES (1971) = VRIES J. DE: *Nederlands etymologisch woordenboek. Leiden 1971.*
- VROA = *Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven.*

- WAGHENAER (1584-1585) = WAGHENAER, Lucas Jansz: Spieghel der Zeevaerdt. Leyden 1584-1585. 2 dln.
- WAGHENAER (1592) = WAGHENAER, Lucas Jansz: Thresoor der Zeevaert. Leyden 1592.
- WFT = Wurdboek fan de Fryske taal. Leeuwarden 1984 vlg.
- WINKLER (1898) = WINKLER, J.: Friesche naamlijst. Leeuwarden 1898.
- WNT = Woordenboek der Nederlandsche taal. 's-Gravenhage, Leiden 1892 vlg.
- ZILLIACUS (1989) = ZILLIACUS, K.: Skärgårdsnamn. Helsingfors 1989.
- ZILLIACUS (1990) = ZILLIACUS, K.: De svenska ortnamnen, in: Finska skären. Studier i åboländsk kulturhistoria. Helsingfors 1990, 283-372.